گەڕانێك بە ناو كەشكۆڵێكدا

محەمەد عەلی قەرەداغی

پاش ئەوەی چەند كەشكۆڵ و بەیاضی شاعیرانی كوردم خوێندووەتەوەو ئەمسەرەو سەرم كردوون ئەوەم بۆ دەركەوتووە لەو دەسخەتانەدا تا ئێستا من دیومن ڕێبازێكی تایبەتی نیە نووسەرانی ئەو دەسخەتانە پەیڕەوی بكەن ، وەك ئەوەی هەر شیعری شاعیرانی كورد بنووسنەوە ، یان هەر شیعری شاعیرە ناسراوو ناودارەكان بنووسنەوە ، یان ... شێوەیەكی تر . بەڵكو ئەوەی دەردەكەوێ ئەوەیە هەر كەشكۆڵێك مایەو ئەنجامی زەوق و هەست و بیری نووسەرەكەیەتی و بەس .

گەلێ جار نووسەر بەرهەمی شاعیری ناوچەكەی خۆی ـ بێ قەیدو شەرت و جیاوازی ـ كۆدەكاتەوە. جاری وایش هەیە هەرچی بەر دەست كەوتبێ : شاعیری ناوچەی خۆی و ناوچەكانی تر ، شاعیری كوردو فارس و عەرەب ، كۆن و تازە ... هەمووی لە ناو كەشكۆلەكەیدا خڕكردوونەتەوە . وەك جاری وایش هەیە نووسەری دەسخەتەكە ـ خۆی ـ سەر بە كۆمەڵ و ڕێبازێكی ئایینی یان قوتابخانەیەكی شیعری‌یەو لەو پێودانەوە دەسخەتەكەیشی ڕەنگدانەوەی ئەو هەست و بیرەیەتی و شیعری ئەو شاعیرانەی تێداكۆكراوەتەوە كە هاوبیری نووسەرەكەن . لەم ماوەیەدا دۆستێكی خۆشەویست پاشماوەی كەشكۆڵێكی كۆنی پیشاندام كە سەرەتاو كۆتایی نەماوەو ناوی نووسەرو مێژووی نووسینەوەی نازانرێ . بەڵام ئەوەی كە زۆر ڕوونە تێیدا ئەوەیە نووسەرەكەی سەر بە ڕێبازی تەصەووف بووەو موریدی (قەوزی) شێخ عومەری بیارە بووەو لەو ماوەی كەشكۆلەكەیدا ـ كە نزیكی ۱۰۰ لاپەڕەیە ـ كە ماوەتەوە شیعری ئەو شاعیرانەی كۆكردووەتەوە كە بە شان و باڵی ئەو ڕێبازەیاندا هەڵداوەو شیعریان بۆ شێخ عومەر وتووە ، ئیتر سەری لەوە نەكردووەتەوە شیعرەكان بە زمانی فارسی یان كوردی بن ، یان بە لەهجەی گۆرانی یان سۆرانی بن .

شتێكی كە لەو كەشكۆلەدا جێگەی ڕێزو سەرنجە ئەوەیە : نووسەرەكەی وریاو ورد بووەو بەرهەمی هەر شاعیرێكی نووسیوە بە گوێرەی ئاگاداری خۆی ناوی و ناونیشانی ڕوون كردووەتەوە .. لە بەر ئەوەی ئەم كەشكۆلە پەردە لە سەر ناوی چەند شاعیرێك لادەدا كە ڕەنگە تا ئێستە هیچیان دەربارە نەنووسرابێت و بەرهەمی شیعریان بلاونەكرابێتەوە ، لێرەدا ناوی ئەو شاعیرانە دەنووسم و دوایش نموونەیەك لە بەرهەمی ـ كوردی ـ ئەو شاعیرانە دەنووسم كە شیعری كوردیان لەو كەشكولەدا نووسراوە .

بەڵگەیەكی وریایی نووسەر لەو كەشكۆلەدا ئەوەیە پارچەیەك شیعری نووسیوە بە تەواوی لێی ڕوون نەبووە هی كام شاعیرە تەنها ئەوەندە هەیە لە كۆتاییدا ناوی (ئەحمەد)ێك نووسراوە ، نووسەریش دەڵێ : نازانم هی كێیە ، بەڵام ڕەنگە هی سەید ئەحمەدی كوڕی نەقیب بێت . منیش لێرەدا ئەو پارچە شیعرە وەك نموونەیەك بە تەواوی پێشكەش دەكەم و دوای ئەو نموونەكانی ترو دوای ئەوانیش ناوی شاعیرەكانی دیكە .

پارچە شیعرەكەی (ئەحمەد) :

ئەوا یاران هەموو ڕۆیین بەبێ جێ من بەجێ ماوم
دلم ڕەش ، ڕەنگ و ڕوو زەردم ، سپی بوو دیدەكەم ، چاوم
شەرابی كەنسی دونیا وا دەماغ و كەللەمی پڕ كرد
بە سەرمەستیی و سستی من هەمیشە كاس و تاساوم
عەجەب ماوم كەوا ماوم لە بەر سۆزو بلێسەی دڵ
لە سایەی ئاوی چاوی خۆمەوە هێشتا نەسووتاوم
لە باڵی بێتە عەرشی حەق و جێگەی سیرڕی سوبحانی
دلم بتخانەیی ئەغیارە بۆ دنیا كە برژاوم

لەناوبردنی نەخوێندەواری، لەناوبردنی هەژاری و نەزانین و نەخۆشیدایە

مەتاعی نابرووم هێند سەوقی سووقی نامورادی کرد
لە دوککانی ضەرەردا دەستەو ئەژنۆ داماوم
بە ناری حیرصی دونیا خەرمەنی ئەعمالی من سووتا
لە بەر کوێری بەصیرەت خۆم نەدیوە چەندە شێواوم
بە دەست شەیطانەوە حەیرانو بوومە مەلعەبی‌صوبیان
لە بەحری فەسوەتا کەشتی شکاوم ماتو خنکاوم
بە رۆژووم تێ‌دەگەن جەمعێ ! ئەسەفەمە چونکە نازانن
لە بەر حەیاوولەتی ئەرضی مەعاصی مانگی گیژاوم
بە خۆبادانی بێ هوودەم ئەوا مەعلوومە نادانم
نییە فەهمم کە تۆزێ تۆزمو چەند قەطرەیێ ئاوم
بنازم بەم هەموو حیلمی خودایەو لوطفی پێغەمبەر
کە بەم زۆری گوناهە من بە روو وەك ئادەمی ماوم
ئەمەیش نەوعە ریاییکە دەمو دڵ یەك نەبێ (ئەحمەد)
لە دیوانی ئەدەبدا بۆیە وا مەحوە قسەو ناوم

نموونەی شیعری کوردی (حەزین) مەلا عەبدوڵلای بچووك کوڕی حاجی مەلا صالحی (چەمەکی) :

چون ئیرادەی حەق وەها بوو بێتە دەر دوڕڕی یەتیم
شاه عومەر رۆی چو لە بەحری مەعریفەت بێ فیکرو بیم
ئەو لە بەحری عیشقی حەقدا موددەتێ غەوواص بوو
کەوتە دەستی مەعدەنی دوڕر هاتە دەر شێری عەلیم
ئینتیخابی کرد لە ناو ئەقسامی دوڕڕا جەوهەرێ
گەوهەری خالیص لە غەششو میثلی ئەو ئەصلا عەدیم

نموونەی شیعری کوردی (نەقشی)

رەفیقان ! بێنەوە بگرین بە دڵ وەك هەوری نەیسانی
دەڵێن خۆ هیجرەتی فەرموو لە دونیا قوطبی رەببانی
موسوڵمانان ! چ حاڵێکە کە عالەم بۆتە بەحری غەم ؟
مەگەر دووبارە لەم دونیایە رۆیی غەوثی گەیلانی
مەلایەك صەف بە صەف ئەمڕۆ لیباسی ماتەمی پۆشی
فوغانو زەلزەلە وا کەوتە ناو ئەفواجی رۆحانی
قیامی ساعەتە ، یا زەلزەلەی نەفخەی فەزەع هەستا ؟
کە دەنگی ئاسمان دێ دەم بەدەم بۆ عالەمی فانی

نموونەی شیعری کوردی فەقێ شەریفی کوێر :

وەها صاحیب سەلامو مەرحەبایە شاهی سیف الدین
دڵو جان پەڕە کایەو ، کەهرەبایە شاهی سیف الدین
ئەگەر مەطلەب خودا ناسینە یاران ! فرصەتە ئەمڕۆ
لە عەصری ئێمەدا قوطبی خودایە شاهی سیف الدین
حەدیثە : عالمانن واریثی پێغەمبەرانی دین
بەڵێ ! قائیم‌مەقامی ئەنبیایە شاهی سیف الدین

نموونەی شیعری کوردی مەلا محەمەدی شێخەڵمارێنی کە نازناوی (عەتیق)ە لە شێوەنی شێخی (ضیائەددین)دا وتوویە :

ئەی موریدان بێنە گریان هاتە روو هەوری ئەلەم
دەشتو دەر تاریك بووە ئەمڕۆ لە ناو ظولماتو تەم
وا دەبارێنێ بە سەرمانا سیوولی دەردو غەم خوێن
لەچاو جاری بووە فرمێسکی گریان بوو بە چەم
شاهی سەیفەددین کە رەختی بردە (جنات النعیم)
وەك (ضیائەددین) ستارەی صوبحی ئومێدی بەیان

ئەمەش ناوی ئەو شاعیرانەی کە لەو کەشکۆلەدا تەنها شیعری فارسییان نووسراوە :

١ ـ باکی .
٢ ـ مەسروور : مامۆستا حەمەئەمینی دەلاکی بانەیی .
٣ ـ مەولانا خالید .
٤ ـ ناری .
٥ ـ مەحموود بەگی برانکانی .
٦ ـ شێخ عەزیزی تەختەیی مولەققەب بە (سلطان الشعراء) کە نازناوی (عەیشی) بووە شیعری تەنها لە وەصفی شێخی (ضیاءالدین)دا وتووە .

بێجگە لەمانەو بێجگە لەوانەیش کە نموونەی شیعری کوردییانم نووسی ناوو بەرهەمی (خاکی)و (مەولەوی)و (فەوزی) تێدایە . بەرهەمەکەی (خاکی) هەندێك لە پارچەی (بحرالنور)ە کە مامۆستا شێخ محەمەدی خاڵ لێی کۆڵیوەتەوەو لە (گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد)دا چاپ کراوە . بەرهەمەکەی (فەوزی)یش لە گەلاوێژدا چاپ کراوە .